

Opinió

L'escriptora accidental

Instruccions per reconèixer traduccions boníssimes



Una imatge de l'antiga llibreria Documenta, situada al carrer Cardenal Casañas de Barcelona.

CRISTINA CALDERER

Sovint, en articles, ressenyes, tuits i converses sobre llibres, algú diu: "La traducció és boníssima". I jo, inevitablement, arrufo el nas, perquè sospito (sé) que aquesta afirmació no neix d'haver llegit l'original o d'haver-lo confrontat amb la traducció, sinó del fet que el llibre traduït funciona o, com se sol dir, *flueix*. És a dir, que les frases sonen genuïnes, que les tries lèxiques són naturals (oh, aquell *rai*, aquell *deunido*, aquell gir que fa que el text sembli un original català), que la puntuació no és un destorb, etc. I sí, esclar, una bona traducció ha de complir aquests requisits, és a dir, els requisits que tenen a veure amb la qualitat de la llengua d'arribada, però hi ha altres factors a l'hora de valorar si una traducció és bona o no.

Un text excels pot ser una traducció espantosa. Pot passar, per exemple, que el traductor tingui el defecte (per desconeixement o per voluntat) d'alterar el registre i fer que tot soni més elevat o més ordinari que en l'original (¿albirar o veure?, ¿en pilotes o nu?); si ho fa, el text final pot quedar pistonut, però potser l'efecte que causarà no s'assemblarà gens al de l'original. També pot ser que el traductor interpreti malament el sentit d'un fragment. Bé, equivocar-se és humà, i de moment, per sort, els traductors literaris encara som humans; el problema no és tant l'error puntual (totes les traduccions en tenen algun) com l'error recurrent, que

en traduccions professionals ja és més imperdonable. Però una mala interpretació pot sonar com els àngels i, per tant, no delata la mala qualitat de la traducció si no s'acaren els dos textos.

Una altra possible font de malentesos és l'estil: el traductor pot simplificar o embrollar l'estil fins i tot sense proposar-s'ho, o també empobrir-lo i que el llibre acabi semblant dolent sense ser-ho, o just a l'inrevés: que el traductor millori l'estil i acabi creant un bon llibre on només hi havia un original fluix. Això darrer no és una bona praxi perquè tergiversa el text i lesiona els drets morals de l'autor, però reconec que recordo haver llegit llibres en els quals he tingut molt la sensació que la traducció millorava l'original i ho he agraït. Al final, el que volem és llegir bons llibres.

Cal vigilar amb els calcs

Hauriem de ser, doncs, una mica més prudents quan diem que una traducció és boníssima. Sí que podem afirmar, en canvi, que una traducció és pèssima sense haver mai llegit l'original ni l'autor. Per exemple, perquè hi detectem calcs. Els calcs són estructures pròpies d'una altra llengua que s'han traslladat a la nostra i que fan que la llengua no soni genuïna, com ara traduir "*What's your name?*" per "Quin és el teu nom?" en lloc de traduir-ho per "Com et dius?" ¿Ho podem entendre? I tant! ¿Provoca una sensació poc genuïna, d'estranyament? També.

Per exemple, perquè l'ordre de les frases és poc natural i ens obliga a rellegir (direu: potser a l'original també hi ha un ordre poc natural; d'acord, però dubto que cap autor ens vulgui obligar a rellegir). Per exemple, perquè hi ha un excés de repeticions (sí, l'original en pot tenir algunes, però n'hi ha d'altres que sobten; ahir mateix llegia una novel·la i en dues pàgines hi sortia tres vegades el verb *oscil·lar* en contextos diferents: posaria la mà al foc que és cosa del traductor). Per exemple, perquè hi ha frases aparents que, si te les mires bé, no volen dir ben res o no s'entenen. Per exemple, perquè hi ha un excés d'adverbis acabats en *-ment*: això, ho admito, és la meva dèria, però és que si en un sol paràgraf ensopego amb cinc adverbis d'aquests em costa concentrar-me en el que llegeixo; l'altre extrem tampoc no és bo: evitar tant sí com no tots els adverbis en *-ment* també acaba quedant antinatural. Un bon editor pot posar remei a algunes d'aquestes coses, sobretot si revisa la traducció comparant-la amb l'original (cosa que fan ben pocs, per una comprensible raó de rendibilitat i de manca de temps).

Sigui com sigui, hi ha traductors excepcionals; fins i tot, digueu-me malalta, hi ha llibres que decideixo llegir-los pel traductor, i no tant per l'autor: les traduccions de l'Anna Casassas o el Ferran Ràfols són sempre una delícia. Però si voleu saber si una traducció és bona o només ho sembla, doneu un cop d'ull al l'original, o acareu dues traduccions del mateix original (llavors, la comprensió del text s'amplia i s'enriqueix: proveu-ho amb *Les elegies de Dui-no*). I tingueu traductors preferits i detestats, perquè el que llegireu no serà mai un llibre, sinó només una possible versió. ☞

Cagada l'hemus

MARIA RODRÍGUEZ MARINÉ



No cal 'empapar-se' tant

A l migdia, sento a les notícies que, amb la pluja, uns sense-sostre han quedat "empapats". Al vespre, els personatges de la nova sèrie de TV3 *Bojos per Molière* "s'empapen de teatre". De veritat cal que "ens empapem" tant?

Anem a pams. *Empapar* és un castellanisme clar no acceptat per la normativa ni per cap llibre d'estil. És un derivat de *papa* ("sopes molt toves"), igual que *papilla* (les farinetes, sí). Un dels seus significats és "mullar impregnant de líquid", és a dir, parlant clar (i català) *xopar*. Si plou fort i no portem paraigua, molts espontàniament diem que quedem xops. Els mateixos que arrufem el nas quan sentim que la pluja "empapa", perquè, per molt que la pressió sigui forta, el fet que tinguem una alternativa viva i funcional va a missa.

Ara bé, què passa amb l'altre significat, el figurat? Un líquid penetra en un cos fins a xopar-lo igual que una idea, una doctrina, pot penetrar del tot en l'ànim d'algú. Els joves de la sèrie volen "empapar-se" de teatre, és a dir, no fer altra cosa que veure teatre, gairebé d'una manera maltissa. Per evitar el castellanisme, ¿podríem dir que se'n volen "amarar"? Aquest verb preciós recull el significat recte d'*empapar*, quan fem esport quedem amarats de suor; i el

'Empapar' és un castellanisme clar no acceptat per la normativa ni per cap llibre d'estil

figurat, tot i que m'atreveria a dir que més aviat sempre en contextos positius. Costa de creure que algú que odii les matemàtiques es pugui amarar de trigonome-

tria per aprovar un examen. D'acord que tenim *memoritzar*, i *estudiar*, i *imbuir-se*, i *immergir-se*, i... però no tenen cap matís de mala llet, d'exageració ni, sobretot, de col·loquialitat. I d'aquí plora la criatura. Per això fins i tot els que quedem xops, col·loquialment ens *empapem* de coses que no ens interessin per aprovar exàmens. És un dels problemes de compartir espai amb una llengua forta, que sempre ens veiem empeposats a buscar traduccions paral·leles, paraula per paraula, malgrat que sabem que sovint no n'hi ha. I no hauria de passar res. Però passa, oi? ☞



Carlota Gurt